

SPINOZA ZA POČETNIKE

(Baltazar Tomas: *Biti srećan sa Spinozom*, sa francuskog prevela Svetlana Milošević Valenti, Xenia Metella, Beograd, 2010)

Biti srećan sa Spinozom je nevelika knjiga sa velikim zadatkom – pokušajem da se monumentalna filozofija Baruha de Spinoze učini pristupačnom širem krugu ljudi. Nije mala nevolja što vrhunska dela i misli usled same svoje prirode ostaju nepoznate većini ljudi, a jaz koji postoji između jednih i drugih na ovaj način samo raste. Knjiga na sebe preuzima zahtevan posrednički zadatak, a njen predmet predstavlja jedan od najvećih svetskih filozofa, čiji se sistem mišljenja radikalno razlikuje ne samo od uobičajenog, nego gotovo od svakog načina razmišljanja. Međutim, njegova filozofija nije spekulativna, kao što je često slučaj, nego duboko empirijska i stoga proverljiva i primenljiva. Na svome glavnom delu, *Etici* – koje je u središtu knjige *Biti srećan sa Spinozom*, a osim nje, Baltazar Tomas najviše upućuje na izuzetno vredan *Teološko-politički traktat* – Spinoza je aktivno radio čitavog života i, prema svedočanstvima, živio je ono što je pisao, tako da se njegova misao kalila u aktivnom odnosu prema životu. Sve ovo ukazuje na to da će onaj ko se upusti u intelektualno i drugačije traganje sa Spinozom imati mnogo toga da uči tokom čitavog života – do te mere je on dubok i našem mentalnom sklopu stran, iako nam, na prvo čitanje, može izgledati kao svakidašnji mislilac.

Još kao mladić bio je ekskomuniciran, nepravedno osuđivan i odbačen od svoje zajednice, zbog kritičke nastojenosti i izuzetnosti svojih misli, dok su mu dela bila zabranjena. Tokom sledećih sto godina bačen je u zaborav, dakle može se pretpostaviti koliko čoveka mogu potresti misli ovog filozofa. Podnaslovi Tomasove knjige zasnovani su na Spinozinoj misli i nastoje da zaintrigiraju čitaoca (*Mit o slobodnoj volji*, *Spoznajemo sebe kroz svoje susrete*, *Intuitivna spoznaja kao oblik ljubavi*). S druge strane, težnje da se popularizuju veliki duhovi i njihove misli mogu izazvati snažno negodovanje onih koji su u taj predmet dublje upućeni. Potrebno je istaći da ovo delo nije pisano za stručnije ljude, a naročito ne za filozofe za koje je vraćanje na integralno Spinozino delo uobičajena stvar, jer kako reče Anri Bergson: „Svaki filozof ima dve filozofije, svoju i Spinozinu“. Ovo delo je pisano za one koji žele da zavire u predvorje vrhunske filozofije kako bi se potom možda i sami odvažili da krenu na dalje putovanje kroz ovo veličanstveno zdanje.

Autor knjige je napravio odličan izbor ideja koje je potrebno izneti da bi se čovek upoznao sa Spinozinom filozofijom, pronašao je sama žarišta, dodatno ih približio čitaocima, a potom ih je pratio kraćim ili dužim navodima iz dela. Ti citati su najsvetlija mesta same knjige, jer je, sa jedne strane, odličnim izborom pogođena sama suština predmeta, a sa druge, čitaocima je data prilika da se direktno upoznaju sa Spinozom. Sve ovo omogućava čitaocima da posle ove uvodne knjige uvide da su i sami sposobni za čitanje njego-

vog dela. Nažalost, primetno je da autor nije adekvatno obrazložio jedan deo filozofovih ideja, ali ovo ipak ne bi trebalo odmah da odbije čitaoca. Izvestan broj ideja iznet je valjano, a pojedine su iznete na način koji je čak i od Spinozinog jasniji; one ideje koje nisu najuspešnije date, zainteresovani čitaoci će sami moći da nađu i razumeju pri čitanju originala. Napokon, Spinozino delo zadatak je za gotovo čitav život, kao što je to smatrao Gete.

Ono što verovatno može da zasmeta nekom ko je već upoznat sa Spinozom, upravo je ono što može da odgovara širem čitalačkom krugu – u pitanju je stil ovog francuskog profesora filozofije. Izgleda da je on, pored kratkoće poglavlja i odeljaka, težio da i kroz jezik postigne izvestan utisak „lakoće čitanja“ ne tako lake materije, čime bi privukao veći krug čitalaca. Ovo ga je odvelo u rasplinitost koja se neretko pretvara u nagomilanost i zbrkanost, potpuno strane jednostavnosti i jezgrovitosti filozofije koju predstavlja. Međutim, za pohvalu je to što se autor trudio da se pri predstavljanju Spinozine filozofije drži njene svrhe – delatne primene filozofskih načela u životu i traganja kroz njih, nasuprot jalovom spekulisanju. Ovo je vidno kako u podnaslovima *Rasklopiti mehanizam afektivnih zabluda*, *Postati aktivan spoznajući svoje pasije*, i *Doživljaj večnog*, tako i u stalnim pokušajima da se teorijsko utvrdi u primerima iz savremene svakodnevice, za koje se čini da nisu uvek vešto izabrani (mada je moguće da su ti primeri pogodniji za širi čitalački krug). Vredi spomenuti da je iz njih primetno da autor knjige nije upoznat sa najvećim ljubavnim mitom (a stoga nije ni oslobođen istog) o kojem je maestralno pisao Deni de Ružmon u delu *Ljubav i Zapad*.

Ipak, najveća slabost ovog dela ostaju takozvana „suštinska pitanja“. To su kratki izvodi nakon odeljaka, u kojima autor daje zamaha svojoj subjektivnoj proizvoljnosti. Trebalo bi da nam time približi Spinozu, iako nas, zapravo, samo udaljava od njega. Stavovi izneti u tim delovima najčešće su suprotni filozofovim idejama i time se dovodi u pitanje ono što je ranije dobro predstavljeno. Jedina stvar koja je gora od njih jeste takozvana „filo-akcija“, još ružnija pratilja „suštinskih pitanja“. Svaki čitalac bi učinio sebi dobro ukoliko bi preskočio ove stranice. Knjiga bi tada bila na daleko višem nivou, jer u izvesnim delovima ona zaista uspeva da na sjajan način dosegne veličanstvenost Spinozine misli kroz popularističko pisanje, što biva previše zatamnjeno navedenim odeljcima. Knjiga *Biti srećan sa Spinozom* zaista bi mogla da posluži svojoj svrsi širenja i savremene primene Spinozinih ideja, zbog toga što daje dragocene smernice za mnoge nevolje savremenog čoveka. Baltazar Tomas na kraju knjige daje i *Vodič za čitaoca*, u kome na dobar način upućuje na dalje čitanje integralnih Spinozinih dela. Knjiga bi zato mlađima i onima koji nisu teorijsko-filozofski dovoljno potkovani mogla da posluži kao prvi stepenik ka visinama ili dubinama ovog filozofa, a starijima i stručnjacima kao sredstvo da primame mlađe i nedovoljno iskusne na ovaj uzvišeni put.